

University of Groningen

Economische stijging laag opgeleiden

Edzes, Arend; Hamersma, Marije; van Dijk, Jouke

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Edzes, A., Hamersma, M., & van Dijk, J. (2011). Economische stijging laag opgeleiden: Stand van zaken. Groningen: NICIS.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Economische stijging laag opgeleiden

Stand van zaken

Auteurs: Arjen Edzes, Marije Hamersma, Jouke van Dijk
Groningen, april 2011

Nicis Institute
Laan van N.O. Indië 300
2593 CE Den Haag
Postbus 90750
2509 LT Den Haag

telefoon +31(0)70 344 09 66
fax +31(0)70 344 09 67
email info@nicis.nl

www.nicis.nl

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Nicis Institute. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Publicatie en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Nicis Institute aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

1	Onderzoeksvragen en opzet	5
1.1	Transities van laag opgeleiden	5
1.2	Onderzoeksvragen en opzet	6
2	Stand van zaken	8
2.1	Transitie van 'baan naar baan'	8
2.1.1	Deelonderzoek: Productie- en consumptie effecten	9
2.1.2	Deelonderzoek: Ontwikkeling werkgelegenheidsstructuur	9
2.2	Transities van opleiding naar baan	11
2.2.1	Deelonderzoek: De keuze om door te leren	12
2.2.2	Deelonderzoek: Kans op werk versus werkloos	14
2.2.3	Deelonderzoek: Uurloon van laag opgeleide schoolverlaters	15
2.3	Transities van werkloos naar baan	16
2.3.1	Deelonderzoek: Ontwikkeling arbeidsmarkt	17
2.3.2	Deelonderzoek: Transities van werklozen	17
3	Literatuurverwijzingen	18
4	Bijlage	19
4.1	Uitleg opleidingsniveau en baanniveau	19
4.2	Scatterplot beroepsbevolking naar baanniveau	20
4.3	Correlaties werkgelegenheidsontwikkeling	21
4.4	Model de keuze om door te leren	22
4.5	Model kans op werk	22
4.6	Model uurloon van laag opgeleide schoolverlaters	23

1 Onderzoeksvragen en opzet

1.1 Transitie van laag opgeleiden

Het verbeteren van de economische positie van laag opgeleiden is een belangrijk beleidsthema. Laag opgeleiden nemen namelijk over het algemeen een zwakkere positie in onze samenleving in, zoals wij in onze eerder opgestelde literatuurstudie hebben laten zien¹.

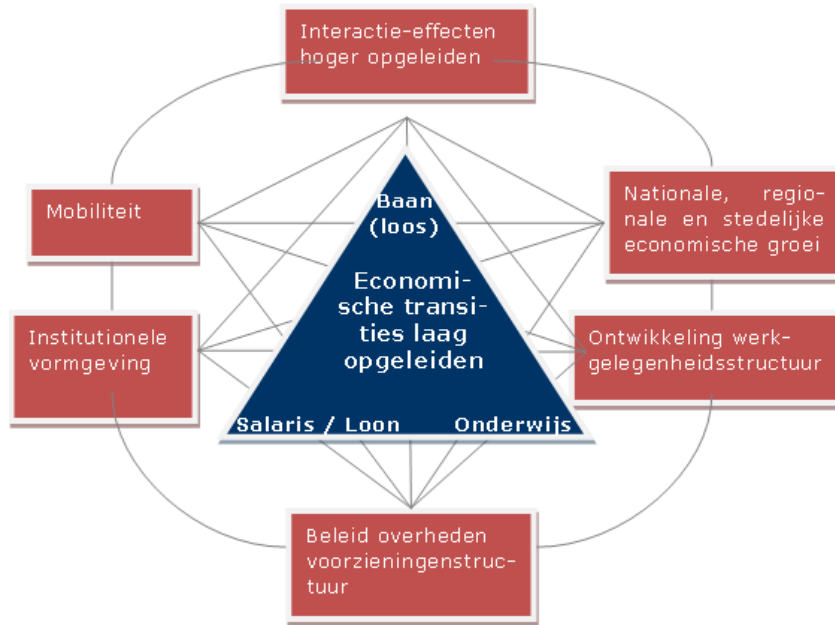
Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de positie van laag opgeleiden, de transitie oftewel overgangen die zij maken op de arbeidsmarkt en de wisselwerking met beïnvloedende factoren. Daarvoor richten wij ons in verschillende deelstudies op specifieke transitie. Transitie kunnen positief zijn (van opleiding naar opleiding, van opleiding naar baan, van werkloos naar een baan of van een baan naar een andere baan), maar ook negatief (van opleiding naar werkloosheid, van baan naar werkloosheid). In deze studie ligt de nadruk op de positieve transitie en de voorwaarden waaronder deze ontstaan. Wij noemen dat economische stijging.

Naast individuele kenmerken zijn er veel (externe) factoren van invloed op de positie van laag opgeleiden en de transitie die zij maken. Wij hanteren daarbij het onderstaande raamwerk met factoren die in de wetenschappelijke literatuur veel voorkomen (zie figuur 1). Al deze factoren bepalen gezamenlijk de economische positie van laag opgeleiden en vormen het analysekader waarin de verschillende deelstudies worden uitgevoerd.

In dit voortgangsrapport bespreken we de stand van zaken in de verschillende deelonderzoeken.

¹ Edzes, A.J.E., L. Broersma en J. van Dijk (2010).

Figuur 1 Conceptueel raamwerk van invloedsfactoren op de economische positie van laag opgeleiden.

1.2 Onderzoeksvragen en opzet

Het begrip economische positie wordt in ons perspectief gemeten door te kijken naar respectievelijk opleiding en vaardigheden, loon of salaris en werk. Met de verschillende deelonderzoeken trachten we inzicht te krijgen in deze drie posities. De doelstelling van het onderzoek is na te gaan *onder welke voorwaarden laag opgeleiden transitie maken die hun economische positie verbeteren*.

Bij aanvang zijn de volgende vier transitie onderscheiden:

- van werkloos naar werk;
- van werkloos naar opleiding;
- van opleiding naar werk;
- baan- en functiemobiliteit (al dan niet gekoppeld aan informeel en formeel leren).

Bij de voorwaarden kijken we onder meer naar:

- de ontwikkeling van de werkgelegenheid, zowel in termen van omvang als structuur (beroepen);
- positieve en negatieve interactie-effecten met hoger opgeleiden;
- beleid en voorzieningenstructuur.

Op basis van de beschreven transities worden een drietal (deel) onderzoeken uitgevoerd, te weten:

Van baan naar baan (paragraaf 2.1):

1. Wat is de economische positie (baan, salaris) van laag opgeleiden naar sector- en bedrijfskenmerken?
2. In hoeverre wordt deze economische positie beïnvloed door de aanwezigheid van hoger opgeleiden?

Van opleiding naar werk (paragraaf 2.2):

1. Wat is de economische positie (opleiding, baan, salaris) van schoolverlaters – met en zonder startkwalificatie - naar opleiding en richting na het verlaten van de opleiding en wat zijn hierin de regionale verschillen?
2. Hoe verhouden de regionale verschillen zich met kenmerken van de werkgelegenheidsstructuur en de interactie met hoger opgeleiden?

Van werkloos naar werk of opleiding (paragraaf 2.3):

1. Wat is de ontwikkeling in de regionale werkgelegenheid (omvang, werkgelegenheidsstructuur, beroepenstructuur, enz.)?
2. Wat is de relatieve omvang van het aantal en de richting van de transities die laag opgeleiden maken van werkloos naar werk en naar opleiding?

Hieronder bespreken we de stand van zaken met betrekking tot de verschillende deelonderzoeken.

2 Stand van zaken

2.1 Transitie van 'baan naar baan'

Context

Om inzicht te krijgen in enerzijds de economische positie van laag opgeleiden naar sector- en bedrijfskenmerken en anderzijds de effecten van hoog opgeleiden op de positie van laag opgeleiden, voeren we een tweetal deelonderzoeken uit. In het eerste onderzoek kijken we naar consumptie- en/of productie-effecten. Consumptie-effecten komen tot stand wanneer de consumptie van hoog opgeleiden in een regio een vraag aan dienstverlening creëert waar laag opgeleiden van kunnen profiteren (bijvoorbeeld schoonmaak of horecawerkzaamheden). Bij een productie-effect leren laag opgeleiden van hoog opgeleiden onder meer door kennisoverdracht. We kijken naar de economische positie van werkende laag opgeleiden en analyseren in hoeverre consumptie- en productie-effecten daadwerkelijk de positie van laag opgeleide werkenden beïnvloeden (paragraaf 2.1.1).

Het tweede deelonderzoek richt zich op de ontwikkeling van de werkgelegenheidsstructuur in Nederlandse gemeenten. Hiermee willen we zicht krijgen op de werkgelegenheidseffecten van hoog- en laag opgeleiden. Uit literatuur blijkt namelijk dat er verschillen zijn tussen landen met betrekking tot deze werkgelegenheidseffecten². In bijvoorbeeld Duitsland is sprake van een convergerende beweging, wat inhoudt dat in steden met een hoger aandeel hoog opgeleiden de groei van hogere banen juist relatief laag. Dit terwijl de groei van het aantal hogere banen juist relatief sterk is in steden met een relatief hoog aandeel laag opgeleiden. In andere landen zoals de VS is juist een divergerend beeld te zien. Hoe ziet de Nederlandse situatie eruit? Met andere woorden: leidt de aanwezigheid van hoger opgeleiden tot werkgelegenheid waar laag opgeleiden van kunnen profiteren? De stand van zaken wordt besproken in paragraaf 2.1.2.

Data

Voor het eerste deelonderzoek is gebruik gemaakt van het Arbeidsvoorwaardenonderzoek (AVO) over de periode 1996-2007 dat door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is afgenomen. Deze dataset is aangevuld met regionale informatie die afkomstig is van het CBS. Het AVO is een representatieve steekproef uit het bedrijvenregister van circa 3500 ondernemingen voor iedere jaarlijkse peiling. Daarbinnen is een representatieve steekproef getrokken van werknemers binnen de-

² Bijvoorbeeld Suedekom, 2006; Berry et al., 2005.

ze bedrijven. Er is zowel informatie beschikbaar van de bedrijven als de werknemers waaronder opleidingsniveau en baankenmerken.

Voor het tweede onderzoek gebruiken we cijfers over de werkzame beroepsbevolking naar opleidingsniveau en naar beroepsniveau van 1997-2008 naar werklocatie en naar woonlocatie, aangevuld met relevante regionale informatie. Deze cijfers zijn afkomstig van het CBS en/of bewerkt en berekend uit andere beschikbare databestanden.

2.1.1 Deelonderzoek: Productie- en consumptie effecten

Stand van zaken

Dit onderzoek is afgerond en de uitkomsten zijn besproken in de voortgangsbijeenkomst op 29 september 2010. De resultaten zijn weergegeven in een Engelstalige paper die aan de gemeenten is toegestuurd³.

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s):

Het onderzoek leidt tot een aantal conclusies. Overeenkomstig met wat in de literatuur wordt gevonden⁴ levert een jaar extra scholing grosso modo 8% meer loon op. Voor laag opgeleiden ligt dit percentage op ongeveer 3%. We vinden aanwijzingen voor consumptie- en productie-effecten. In regio's waar veel hoger opgeleiden werken is het loon van lager opgeleiden gemiddeld 1,5-2,5% hoger wat duidt op een productie-effect. In regio's waar veel hoger opgeleiden wonen is het loon nog hoger, namelijk een gemiddeld looneffect voor laag opgeleiden van 2,5-4%. De slotsom is dat laag opgeleiden profiteren van de aanwezigheid van hoger opgeleiden wanneer we kijken naar laag opgeleide werkenden en het gemiddelde uurloon.

2.1.2 Deelonderzoek: Ontwikkeling werkgelegenheidsstructuur

Stand van zaken

Dit onderzoek is in volle gang. De eerste uitkomsten hebben we op 30 maart 2011 op een NICIS-bijeenkomst laten zien. In de komende periode zullen we verder gaan met het bekijken van onderlinge relaties en het schatten van modellen rond de werkgelegenheidsontwikkeling. In de volgende bijeenkomst zullen we hierover rapporteren. Bovenstaand onderzoek zal leiden tot een Engelstalige paper.

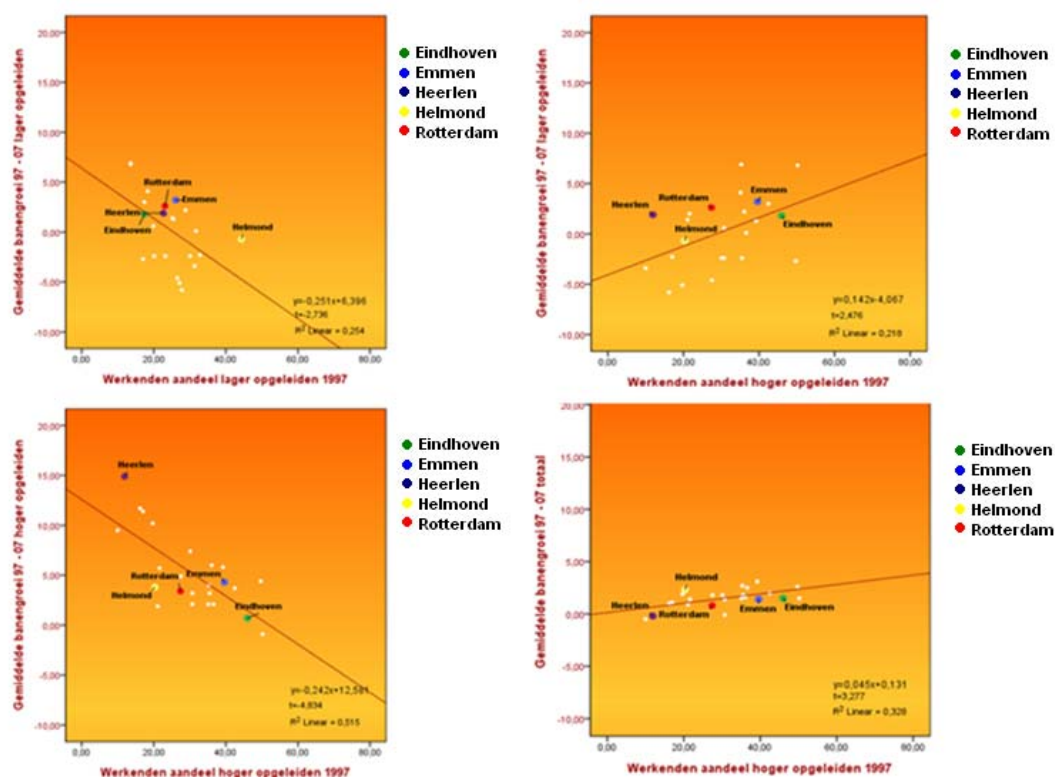
³ Broersma, L., A.J.E. Edzes & J. van Dijk (2010).

⁴ Zie bijvoorbeeld Psacharopoulos (2002); Ashenfelter, Harmon & Oosterbeek (1999); Groot & Maassen van den Brink (2000).

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s):

Tot nu toe hebben we gekeken naar de relatie tussen de structuur van de arbeidsmarkt naar opleidingsniveau en baanniveau (zie bijlage 4.1 voor een definitie) van de 22 agglomeraties en vijf consortiumgemeenten in relatie tot de werkgelegenheidsgroei in totaal en per categorie. Steeds is de groei in de van de werkgelegenheid in de periode 1997-2008 afgezet tegen het niveau in 1997. In figuur 2 is een overzicht te zien van de relaties naar opleidingsniveau. In de bijlage (4.2) zijn de relaties naar baanniveau te vinden.

Figuur 2 Beroepsbevolking naar opleidingsniveau voor agglomeraties+consortiumgemeenten (naar werkgemeente).

In de figuren zien we voor agglomeraties een positieve relatie tussen het aandeel hoog opgeleiden in de beginsituatie (1997) en de totale werkgelegenheidsgroei (naar werkgebied) in de daarop volgende periode. Dit wordt in veel internationale studies ook gevonden⁵. Daarnaast vinden we een negatief verband tussen het aandeel laag opgeleiden of lagere banen en de groei van de werkende laag opgeleiden en lagere banen in de agglomeratie (naar werkgemeente). Ditzelfde verband

⁵ Bijvoorbeeld in onderzoek van Suedekom, 2006; Shapiro, 2006; Simon, 2004, 1998; Gleaser et al., 1995.

wordt ook gevonden tussen het aandeel hoog opgeleiden/hogere banen en de groei van de werkenden op dit niveau. Als gevolg zien we een positieve relatie tussen het aandeel hoog opgeleiden of hogere banen enerzijds en de groei van de werkende laag opgeleiden en lagere banen anderzijds. Met andere woorden, een hoog aandeel hoger opgeleiden in een regio leidt tot werkgelegenheidsgroei, maar deze werkgelegenheid lijkt vooral ten goede te komen aan lager opgeleiden.

Op basis van bovenstaande observaties zien we tekenen van een convergerende beweging: het verschil tussen de opleidingsniveaus en baanniveaus wordt tussen steden langzaam kleiner omdat groepen naar elkaar toe lijken te bewegen. In bijlage 4.3 staan de gevonden enkelvoudige correlaties op baanniveau en op opleidingsniveau schematisch weergegeven.

2.2 Transitie van opleiding naar baan

Context

Opleiding is één van de krachtigste determinanten voor de latere economische positie. Veel studies bevestigen het verband tussen opleiding en sociale- en economische stijging⁶. Het belang van onderwijs wordt ook door de overheid onderschreven in de vorm van de leerplicht en de kwalificatieplicht die sinds 2007 is vastgesteld. Via dit deelonderzoek willen we inzicht krijgen in de voorwaarden waaronder laag opgeleiden transitie maken van opleiding naar respectievelijk een vervolgopleiding of naar werk(loosheid). Hierin belichten we ook de mogelijke wisselwerking met hoger opgeleiden. Voor het analyseren van deze transitie voeren we een drietal deelonderzoeken uit. In het eerste onderzoek kijken we naar de omstandigheden die laag opgeleide schoolverlaters doen besluiten om al dan niet door te leren (paragraaf 2.2.1). In het tweede onderzoek kijken we naar de kans op werk van laag opgeleide schoolverlaters (paragraaf 2.2.2). Het derde onderzoek sluit aan bij de groep die een baan heeft gevonden. We brengen in kaart onder welke omstandigheden verschillen in loon ontstaan tussen laag opgeleiden (paragraaf 2.2.3).

Data

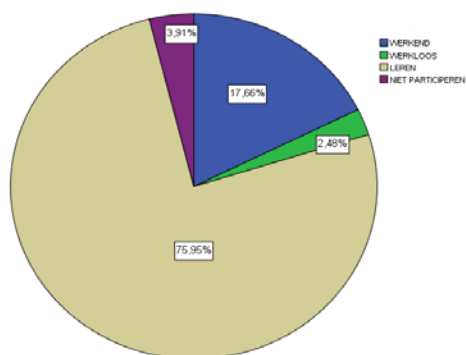
Voor dit onderzoek hebben we een dataset beschikbaar van het ROA (Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt). De dataset is gebaseerd op een uitgebreide vragenlijst die steekproefsgewijs wordt uitgevraagd onder gediplomeerde schoolverlaters ongeveer 1,5 jaar na afstuderen. De data hebben we beschikbaar voor de periode 1996-2008

⁶ Zie bijvoorbeeld Gesthuizen & Scheepers, 2010; Layte & Whelan, 2002; Tsakloglou & Papadopoulos, 2002; Groot & Maassen van den Brink, 2000, 2003; Psacharopoulos, 2002; Ashenfelter, Harmon & Oosterbeek, 1999.

(jaar van enquêteren) en is door ons aangevuld met regionale cijfers⁷. In totaal hebben we van 507250 schoolverlaters informatie.

Uit de dataset is een selectie gemaakt van alle respondenten die afgestudeerd zijn op maximaal MBO 2 niveau. Op basis van de gegevens zijn deze respondenten vervolgens ingedeeld in vier groepen afhankelijk van de situatie waarin zij zich bevinden: doorlerend, werkend, werkloos of niet participierend⁸. In de cirkeldiagram is de percentuele verdeling over de vier groepen weergegeven.

Figuur 3 Verdeling bestand in groepen, periode 1996-2008 (n=53613). Bron: ROA, eigen bewerkingen.

2.2.1 Deelonderzoek: De keuze om door te leren

Stand van zaken:

We hebben modellen geschat waarbij we de keuze om door te leren verklaren uit onder andere individuele-, opleidingsspecifieke- en regionale kenmerken (zie bijlage 4.4). Als uitbreiding hebben we tevredenheid met de opleiding⁹ en meningen van respondenten met betrekking tot de opleiding toegevoegd¹⁰. Bij de geschatte modellen hebben we in verband

⁷ Voor de deelonderzoeken naar de kans op doorleren en de kans op werk zijn regiogegevens verzameld op RBA-gebied van de woonplaats van de respondent en op jaar van afstuderen aangezien er geen gedetailleerdere locatie-informatie aanwezig was. De RBA-indeling stamt uit de jaren negentig en verdeelt Nederland in 18 regio's. Voor het deelonderzoek naar werkende schoolverlaters zijn de regiogegevens verzameld op COROP-gebied van de huidige baan en op jaar van enquêteren.

⁸ Wanneer er onduidelijkheid optrad zijn de respondenten verwijderd uit de analyse.

⁹ Tevredenheid wordt gemeten door de vraag of iemand de gevolgde opleiding opnieuw zou hebben gekozen met als antwoordcategorieën ja, nee een andere opleiding, of nee ik zou niet meer gaan studeren.

¹⁰ Aangezien de meningen met betrekking tot de opleiding niet zijn uitgevraagd voor MBO, kunnen we hier voor MBO geen uitspraken over doen. De meningen zijn pas sinds 2002 uitgevraagd, waardoor dit model zich beperkt over een kleinere tijdsperiode.

met de grote verschillen in doorleren tussen VMBO en MBO een opsplitsing gemaakt voor beide niveaus.

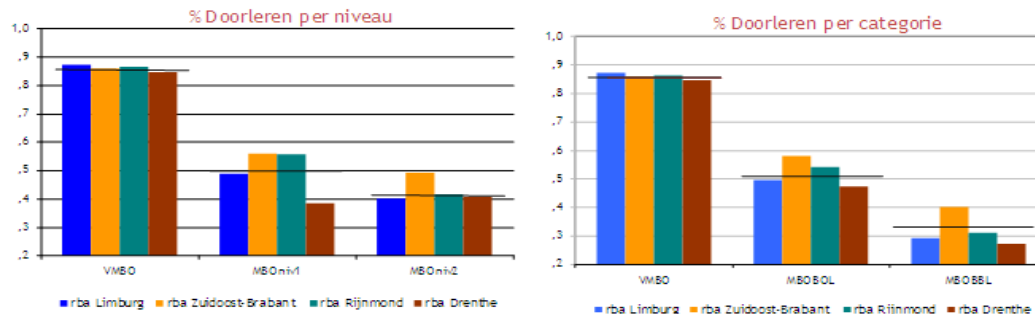
De uitkomsten van de modellen zijn besproken op de voortgangsbijeenkomst van 30 maart 2011. Daarnaast zal dit onderzoek voor wetenschappelijke doeleinden worden verwerkt in een Engelstalige paper.

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s):

Beschrijvende statistieken

Onderstaande figuren laten zien welk percentage van de respondenten besluit door te leren per opleidingsniveau en opleidingscategorie.

Figuur 4 Doorleren per niveau en per categorie, periode 1996-2008. Bron: ROA, eigen bewerkingen.

Duidelijk is dat van de VMBO gediplomeerden het overgrote deel doorleert (gemiddeld 86%). De consortiumgemeenten scoren allemaal rond het Nederlands gemiddelde. Het percentage dat doorleert na MBO niveau 1 of 2 is een stuk lager. Respondenten met een BOL diploma leren vaker door dan respondenten met een BBL diploma. Vooral de respondenten woonachtig in de RBA-regio Zuidoost-Brabant besluiten op basis van onze data relatief vaker door te leren.

Modellen

Op basis van onze modellen vinden we over het algemeen dat er door de jaren heen (1996-2007) steeds vaker wordt doorgeleerd.

Met betrekking tot de demografische kenmerken vinden we voor zowel VMBO als MBO niveau 1/2 dat vrouwen minder vaak doorleren dan mannen. Jongeren leren vaker door. Ditzelfde geldt ook voor allochtonen.

Wat betreft opleidingskenmerken zien we dat respondenten met een VMBO- TL diploma vaker doorleren ten opzichte van VMBO respondenten met een diploma in een beroepsgerichte leerweg. Voor MBO niveau 1/2 geldt dat ten opzichte van afgestudeerden in techniek, afgestudeerden in de zorg relatief vaker en afgestudeerden in economie of landbouw relatief minder vaak doorleren. Daarnaast vinden we dat respondenten

met een BOL diploma relatief vaker doorleren ten opzichte van BBL ge-diplomeerden.

Er zijn ook regionale effecten. Voor VMBO-ers geldt dat in dichtbevolkte gebieden minder vaak wordt doorgeleerd, terwijl er in gebieden met een hogere jeugdwerkloosheid juist vaker wordt doorgeleerd. Voor MBO niveau 1/2 vinden we op deze punten geen duidelijk verband. Voor dit niveau vinden we in tegenstelling tot bij de VMBO-ers wel een verband met economische groei: in een economische laagconjunctuur wordt vaker doorgeleerd. Voor zowel VMBO als MBO niveau 1/2 vinden we dat een hoger regionaal aanbod van elementaire- en lagere banen het aantrekkelijker lijkt te maken om niet door te leren.

Voor beide niveaus vinden we dat de mate van tevredenheid met de opleiding sterk positief samenhangt met de keuze om door te leren. Voor VMBO blijkt daarnaast een positieve relatie te bestaan tussen de waardering van de hoeveelheid praktijklessen en de keuze om niet door te leren. Voorbereiding op een vervolgopleiding en interessante lessen lijken doorleren juist te bevorderen. Dit bevestigt het belang van kwalitatief goed onderwijs voor het stimuleren van doorleren.

2.2.2 Deelonderzoek: Kans op werk versus werkloos

Stand van zaken:

We hebben modellen geschat waarbij we de kans op werk (versus werkloosheid) verklaren aan de hand van demografische-, opleidings-specifieke- en regionale factoren. Daarnaast nemen we tevredenheid, een indicator voor krapte op de arbeidsmarkt¹¹ en het overaanbod van hoger opgeleiden¹² mee (zie bijlage 4.5). De voorlopige bevindingen zijn besproken tijdens de voortgangsbijeenkomst op 30 maart 2011.

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s):

Op basis van de voorlopige uitkomsten vinden we dat door de jaren heen de kans op werkloosheid na de opleiding iets lijkt toe te nemen. Wat betreft demografische kenmerken vinden we dat vrouwen en allochtonen met een laag opleidingsniveau een kleinere kans hebben op werk. Deze uitkomsten worden ook in ander onderzoek bevestigd¹³.

¹¹ We berekenden een krapte-indicator door het aantal vacatures voor lagere banen te delen door het totaal aantal lagere banen per RBA-gebied. De indicator hebben we echter alleen kunnen berekenen voor de jaren 2000, 2001, 2002, 2003 en 2006 aangezien voor de andere jaren geen vacaturecijfers aanwezig zijn bij het CBS.

¹² Het overaanbod van hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt hebben we berekend door het percentage werkzame beroepsbevolking met een hoge opleiding te delen door het percentage werkzame beroepsbevolking met een hoog baanniveau. We gebruiken deze variabele als indicator voor verdringingseffecten. Zie ook: Gesthuizen en Wolbers, 2008.

¹³ Zie onder meer: Traag et al., 2005.

Met betrekking tot de opleiding vinden we dat de kans op werk na het afronden van BOL of BBL op niveau 1/2 groter is dan voor VMBO gediplomeerden. Daarnaast vinden we dat een diploma op MBO niveau 2 een grotere kans op werk geeft dan een diploma op MBO niveau 1. Eenvoudig gezegd, hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter de kans op werk. De kans op werk is relatief het grootst voor laag opgeleiden met een diploma in de techniek. Met andere woorden, specifieke opleidingsrichtingen verhogen de kans op werk.

Met betrekking tot de regionale omgeving geldt dat de kans op werk ten tijde van een economische hoogconjunctuur groter is en ten tijde van een grotere regionale jeugdwerkloosheid kleiner is. Een krappe arbeidsmarkt bevordert de kans op werk. Respondenten die niet doorleren maar wel tevreden zijn over de opleiding hebben vaker werk (ten opzichte van degenen die aangeven een andere opleiding te zouden hebben gekozen). De tevredenheid is wellicht een resultante van het hebben van een baan.

2.2.3 Deelonderzoek: Uurloon van laag opgeleide schoolverlaters

Stand van zaken:

Wanneer lager opgeleiden werken is het vervolgens relevant om te kijken naar het gemiddelde uurloon. Immers, het uurloon is een directe vertaalslag van een samenstel van kenmerken waaronder het baanniveau, de mate van flexibiliteit, enz. We hebben het gemiddelde uurloon proberen te verklaren vanuit demografische-, opleidingsspecifieke- en regionale factoren. Daarnaast hebben we gekeken naar de interactie met hoger opgeleiden, baankenmerken, bedrijfsomvang, mobiliteit en bedrijfssector (zie bijlage 4.6). De voorlopige uitkomsten zijn besproken tijdens de voortgangsbijeenkomst op 30 maart 2011. Ook dit onderzoek zal voor wetenschappelijke doeleinden worden verwerkt in een Engelstalige paper.

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s):

De voorlopige uitkomsten bevestigen het heersende beeld¹⁴ dat er nog steeds een verschil is tussen de seksen wat betreft loon: laag opgeleide vrouwen verdienen gemiddeld minder dan hun mannelijke collega's. Oudere schoolverlaters verdienen over het algemeen meer. Dit verband is te verklaren vanuit het leeftijdsafhankelijke minimumloon dat we in Nederland kennen. We zien daarnaast een stijging van het gemiddelde uurloon door de jaren heen.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld Van der Meer, 2008.

Uit onze resultaten blijkt dat, conform ander onderzoek¹⁵, opleidingsniveau ertoe doet. BOL- en vooral BBL gediplomeerden verdienen relatief meer dan VMBO gediplomeerden, een diploma op MBO niveau 1 leidt tot een lager uurloon dan een diploma op MBO niveau 2. Daarnaast zien we verschillen tussen opleidingsrichtingen. Naast een hogere kans op werk hebben mensen met een techniekopleiding ook een relatief hoger loon. Ook door regionale factoren komen verschillen in uurloon tot stand. We vinden dat in stedelijke gebieden het uurloon gemiddeld hoger ligt, terwijl meer regionale jeugdwerkloosheid het uurloon juist drukt. Wat betreft de interactie tussen hoger- en lager opgeleiden op de arbeidsmarkt vinden we aanwijzingen voor een verdringingseffect. Waar relatief veel hoger opgeleiden zijn ten opzichte van het aantal hogere banen, ligt het uurloon van lager opgeleiden gemiddeld lager. Daarnaast leiden baankenmerken tot verschillen in verdiensten. Wanneer men werkt op een hoger baanniveau dan het hoogst behaalde opleidingsniveau verdient men vaak een hoger uurloon. Ook een baan waarbij een specifieke opleidingsrichting is vereist betekent vaak meer verdiensten. Net als andere studies vinden we een positieve relatie tussen het baanniveau en uurloon¹⁶. Ook vinden we aanwijzingen voor bedrijfssector-specifieke verschillen. Werkloosheid tijdens de intredeperiode komt de hoogte van het loon overigens niet ten goede. We vinden net als in ons deelonderzoek naar de positieve interactie tussen hoger- en lager opgeleiden dat op bedrijfsniveau lager opgeleiden wat betreft loon profiteren van hoger opgeleiden (zie paragraaf 2.1.1). Hoe groter het bedrijf, hoe hoger het uurloon. Tevens vinden we aanwijzingen dat mobiliteit loont: respondenten die aangeven ergens anders te werken dan waar ze hebben gestudeerd verdienen over het algemeen meer.

2.3 Transitie van werkloos naar baan

Context:

De derde deelstudie focust op economische stijging door een transitie van werkloosheid naar werk. Ondanks dat laag opgeleiden vaak een zwakkere arbeidsmarktpositie hebben en vaker werkloos zijn, is er de laatste jaren over het algemeen niet echt sprake geweest van een verslechtering van deze positie. In de huidige economische crisissituatie is het echter de vraag of deze trend zich kan doorzetten. Voor de langere termijn hangt het af van de vraag hoe de werkgelegenheidsstructuur zich ontwikkelt door externe invloeden als vergrijzing, ICT/kennisontwikkeling en globalisering. In het kader van bovenstaande

¹⁵ Zie bijvoorbeeld Gesthuizen & Scheepers, 2010; Layte & Whelan, 2002; Tsakoglou & Papadopoulos, 2002; Groot & Maasen van den Brink, 2000, 2003; Psacharopoulos, 2002; Ashenfelter, Harmon & Oosterbeek, 1999.

¹⁶ Zie onder meer: Nordin et al., 2010.

ontwikkelingen is het interessant inzicht te hebben in de ontwikkeling van de regionale werkgelegenheid (paragraaf 2.3.1).

Ten behoeve van re-integratie van werklozen kan scholing en training worden toegepast. Hoeveel mensen hier precies aan deelnemen en wat hierin de regionale verschillen zijn is niet geheel duidelijk. Op basis van Nederlandse studies wordt een klein positief effect gevonden van scholing op de baankans. Dit geldt vooral voor vrouwen, ouderen en langdurig werklozen die verder van de arbeidsmarkt staan¹⁷. Vanuit dit oogpunt willen we kijken naar de relatieve omvang van het aantal- en de richting van de transities die laag opgeleiden maken van werkloos naar werk en naar opleiding (paragraaf 2.3.2).

Data:

Voor het eerste deelonderzoek hebben we tot dusver gebruik gemaakt van data van het CBS en andere beschikbare databestanden. Daarnaast willen we voor beide deelonderzoeken gebruik maken van stroomcijfers van het niet werkende werkzoekenden bestand van het UWV waar nodig aangevuld met data van het CBS.

2.3.1 Deelonderzoek: Ontwikkeling arbeidsmarkt

Stand van zaken

In de literatuurstudie (opgeleverd in januari 2010) hebben we reeds een inzicht gegeven in de huidige situatie op de arbeidsmarkt en effecten die daar op inspelen. We zullen daarnaast kijken of we aan de hand van het stroombestand van het UWV hier nog aanvullingen op kunnen geven.

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s)

Hiervoor verwijzen we naar de literatuurstudie¹⁸.

2.3.2 Deelonderzoek: Transities van werklozen

Stand van zaken:

Dit onderzoek bevindt zich nog in het beginstadium. Momenteel zijn we in onderhandeling met het UWV over het verkrijgen van data die kan worden gebruikt voor het analyseren van bovenstaande transitie.

Voorlopige uitkomsten en conclusie(s):

Nog niet van toepassing.

¹⁷ De Koning et al., 2004.

¹⁸ Edzes, A.J.E., L. Broersma en J. van Dijk (2010).

3 Literatuurverwijzingen

- Ashenfelter, O., C. Harmon & H. Oosterbeek (1999). A review of estimates of the schooling/earnings relationship, with test for publication bias. *Labour economics*, 6, pp. 453-470.
- Berry, C. & E. Glaeser (2005). The divergence of Human Capital Levels across cities. *Papers in Regional Science*, 84 (3), pp. 407-444.
- Broersma, L., A.J.E. Edzes & J. van Dijk (2010). Human Capital externalities and proximity: effects for low-skilled workers. Paper presented at the North American Regional Science Congress, Denver.
- Beer, P. de (2006). Perspectieven voor laag opgeleiden. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 22 (3), pp. 218-233.
- Edzes, A., L. Broersma & J. van Dijk (2010). Economische transities van laag opgeleiden: Overzicht van de literatuur naar economische stijging van laag opgeleiden in steden. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen in opdracht van Nicis.
- Gesthuizen, M. & P. Scheepers (2010). Economic Vulnerability among Low-Educated Europeans : Resource, Composition, Labour Market and Welfare State Influences. *Acta sociologica*, 53 (3), pp. 247-267.
- Gesthuizen, M. & M.H.J. Wolbers (2008). *Kansen van laagopgeleide mannen op de arbeidsmarkt tussen 1980 en 2004: structurele en cyclische verdringing in Nederland*. Radboud Universiteit Nijmegen.
- Glaeser, E., J. Scheinkman and A. Shleifer (1995). Economic Growth in a Cross-Section of Cities. *Journal of Monetary Economics*, 36, pp. 117-143.
- Groot, W. & H. Maassen van den Brink (2000). Overeducation in the labor market: a meta-analysis. *Economics of education review*, 19, pp. 149-158.
- Groot, W. & H. Maassen van den Brink (2003). *Investeren en terugverdienen: Kosten en baten van onderwijsinvesteringen*. Amsterdam: UVA.
- Koning, J. de, A. Gelderblom, K. Zandvliet & R. Blanken (2004). *Werkt schooling voor werklozen*. Rotterdam: SEOR.
- Layte, R., B. Martre, B. Nolan & C.T. Whelan (2001). Persistent and Consistent Poverty in the 1994 and 1995 Waves of the European Community Household Panel Survey. *Review on Income and Wealth*, 47, pp. 427-449.
- Meer, P.H. van der (2008). Is the gender wage gap declining in the Netherlands? *Applied Economics*, 40, pp. 149-160.
- Nordin, M., I. Persson, D.O. Rooth (2010). Education-occupation mismatch: Is there an income penalty? *Economics of education review*, 29, pp. 1047-1059.
- Psacharopoulos, G. & H.A. Patrinos (2002). *Returns to investment in Education: A Further Update*. World Bank Policy Research Working Paper 2881.
- ROA (2009). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2014*. Maastricht: ROA.
- Shapiro, J. (2006). Smart Cities – Quality of Life, Productivity, and the Growth Effects of Human Capital. *Review of Economics and Statistics*, 88 (2), pp. 324-335.
- Simon, C. (1998). Human Capital and Metropolitan Employment Growth. *Journal of Urban Economics*, 43, pp. 223-243.
- Suedekom, J. (2006). *Human capital Externalities and Growth of High- and Low-Skilled Jobs*. Bonn: IZA.
- Traag, T., J. van der Valk, R. van der Velden, R. de Vries & M.H.J. Wolbers (2005). Waarom doet opleiding ertoe? Een verklaring voor het effect van het hoogst bereikbare opleidingsniveau op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters. *Pedagogische studien*, 82, pp. 453-469.

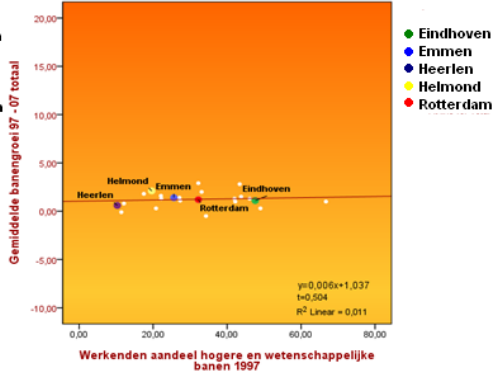
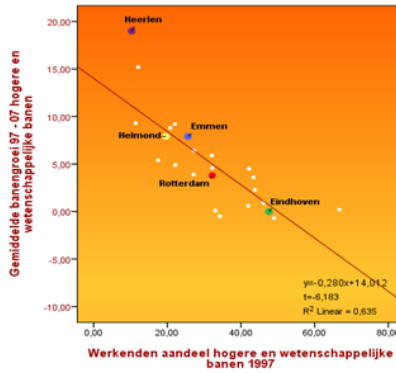
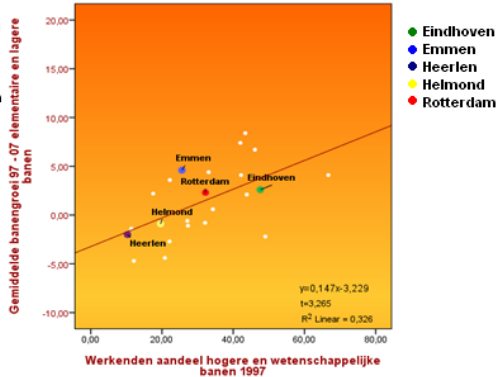
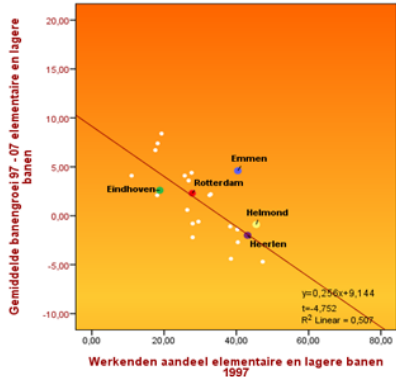
4 Bijlage

4.1 Uitleg opleidingsniveau en baanniveau

In onderstaande tabel geven we weer wat er onder de verschillende opleidingsniveaus en onderwijsniveaus wordt verstaan.

Opleidingsniveau	Laag	Basisschool, 1 ^e fase VO, MBO niv1
	Middelbaar	2 ^e fase VO, MBO niv 2 t/m 4.
	Hoog	HBO+WO
Baanniveau	Elementair	Beroepen waarin eenvoudige werkzaamheden worden uitgevoerd.
	Laag	Beroepen waarin werkzaamheden met een werkniveau op vbo-niveau worden uitgevoerd.
	Middelbaar	Beroepen waarin werkzaamheden met een werk- en denkniveau op mbo-niveau worden uitgevoerd.
	Hoog	Beroepen waarin werkzaamheden met een werk- en denkniveau op hbo-niveau worden uitgevoerd
	Wetenschappelijk	Beroepen waarin werkzaamheden met een werk- en denkniveau op wetenschappelijk niveau worden uitgevoerd.

4.2 Scatterplot beroepsbevolking naar baanniveau

4.3 Correlaties werkgelegenheidsontwikkeling

In onderstaande tabellen zijn de enkelvoudige correlaties schematisch weergegeven. Een ++ staat voor een positief significant verband, een – voor een negatief significant verband. Een leeg vakje betekent dat er geen significant verband is gevonden.

Correlaties naar opleidingsniveau (werkgemeente)

Aandeel in 1997	Groei in de periode 1997-2007			
	Laag	Middelbaar	Hoger	Totaal
ALLE GEMEENTEN				
Laag onderwijsniveau	--	++	++	--
Middelbaar onderwijsniveau		--	++	--
Hoger onderwijsniveau	++	++	--	++
AGGLOMERATIES				
Laag onderwijsniveau	--			
Middelbaar onderwijsniveau		--	++	--
Hoger onderwijsniveau	++	++	--	++

Correlaties naar baanniveau (werkgemeente)

Aandeel in 1997	Groei in de periode 1997-2007					
	Elementair	Lager	Middelbaar	Hoger	Wetensch.	Totaal
ALLE GEMEENTEN						
Elementaire banen	--		++	++	++	
Lagere banen	--	--	++	++		
Middelbare banen		++	--	++		
Hogere banen	++	++	++	--		
Wetenschappelijke banen	++	++	++	--	--	--
AGGLOMERATIES						
Elementaire banen	--	--		++	++	
Lagere banen		--		++	++	
Middelbare banen			--		++	
Hogere banen		++		--	--	
Wetenschappelijke banen				--	--	

4.4 Model de keuze om door te leren

In onderstaande figuur volgen de uitkomsten van de geschatte modellen. Het gaat om logistische regressies. De sterretjes staan voor de verschillende significantieniveaus. Wanneer er geen sterretje staat is het verband niet significant. De Wald statistic geeft de sterkte van het verband aan: hoe hoger de waarde, hoe sterker het verband.

		M1		M2		M3		M1		M2	
		B	Wald	B	Wald	B	Wald	B	Wald	B	Wald
Stap 1: basis	Vrouw	-.118	9,417 ***	-.123	4,489 **	-.221	7,073 ***	-.295	40,755 ***	-.304	41,154 ***
	Leeftijd	-.549	570,894 ***	-.659	361,563 ***	-.531	90,184 ***	-.167	263,045 ***	-.169	258,207 ***
	Alloctoon	,066	1,411	,299	13,540 ***	,408	6,159 **	,263	20,128 ***	,276	21,022 ***
	Afstudeerjaar	,116	544,844 ***	,028	10,833 ***	,222	64,941 ***	,121	498,886 ***	,123	490,998 ***
	BBL (ref. BOL)							-.649	227,789 ***	-.662	225,386 ***
	MBO1 (ref. MBO2)							-.120	4,177 **	-.039	,414
	Studierichting landbouw (ref. techniek)	,087	2,680	,093	1,147	-.258	1,612	-.215	11,139 ***	-.176	7,096 ***
	Studierichting zorg (ref. techniek)	-.035	,274	-.156	2,328	-.125	,322	,285	16,146 ***	,315	18,939 ***
	Studierichting economie (ref. techniek)	-.003	,002	-.098	,943	-.404	3,388 **	-.145	7,640 ***	-.119	4,946 **
	Studierichting VMBO tl (ref. techniek)	,977	270,126 ***	,764	67,481 ***	,143	,408				
	Bevolkingsdichtheid	-.167	15,097 ***	-.185	8,926 ***	-.135	2,639	-.091	2,865 *	-.088	2,545
	Economische groei	-2,971	16,130 ***	1,029	,862	4,349	6,768 ***	-2,108	6,440 **	-2,361	7,738 ***
	Werkloosheid % 15-25	3,008	31,571 ***	4,350	25,924 ***	4,780	13,038 ***	,814	2,137	,833	2,150
	Aantal elem. En lagere banen	-.001	6,508 **	-.002	8,019 ***	-.001	2,184	-.001	5,181 **	-.001	4,924 **
Stap 2: tevredenheid	Tevredenheid opleiding (ref. andere studie)			1,028	346,141 ***	,391	16,860 ***			,293	41,376 ***
	Zou niet meer gaan studeren			-.919	24,620 ***					-.872	98,383 ***
Stap 3: mening over opleiding	Cijfer: Inhoud van de vakken					-.035	,336				
	Cijfer: manier van lesgeven					,131	5,990 **				
	Cijfer: hoeveelheid praktijklessen					-.195	21,409 ***				
	Cijfer: steer school					-.081	3,391 *				
	Cijfer: studiebegeleiding					,006	,017				
	Cijfer: voorbereiding op vervolgopleiding					,266	41,119 ***				
	(Constate)	-221,616	491,652 ***	-42,814	6,419 **	-433,950	61,596 ***	-239,569	486,141 ***	-242,950	479,226 ***
	DF	12		14		19		13		15	
	total N	29985		18263		11836		13334		13030	
	Chi square	2011,900	***	1091,495	***	568,072	***	1483,874	***	1702,728	***

***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1

4.5 Model kans op werk

In onderstaande figuur volgen de uitkomsten van de geschatte modellen. Het gaat om logistische regressies. De sterretjes staan voor de verschillende significantieniveaus. Wanneer er geen sterretje staat is het verband niet significant. De Wald statistic geeft de sterkte van het verband aan: hoe hoger de waarde, hoe sterker het verband.

		M1		M2		M3 ^a		M4	
		B	Wald	B	Wald	B	Wald	B	Wald
Stap 1: basis	Vrouw	-.518	42,831 ***	-.505	28,987 ***	-.518	14,121 ***	-.506	29,073 ***
	Leeftijd	-.016	,650	-.029	2,959	-.010	,106	-.032	2,502
	Alloctoon	-1,190	176,222 ***	-1,094	106,201 ***	-1,192	57,729 ***	-1,077	102,384 ***
	Afstudeerjaar	-.029	8,948 ***	-.031	6,459 ***	,032	,893	-.066	12,918 ***
	BBL(ref. VMBO)	1,378	110,332 ***	1,361	81,101 ***	1,469	45,436 ***	1,374	62,734 ***
	BOL (ref. VMBO)	,547	29,760 ***	,547	19,841 ***	,818	10,300 ***	,540	19,389 ***
	Studierichting landbouw (ref. techniek)	-.473	17,250 ***	-.512	13,959 ***	-.024	,012	-.462	11,057 ***
	Studierichting zorg (ref. techniek)	-.341	6,817 ***	-.325	4,465 **	-.309	1,748	-.341	4,884 **
	Studierichting economie (ref. techniek)	-.226	3,949 **	-.209	2,656	-.336	2,981 *	-.219	2,909 *
	Studierichting VMBO tl (ref. techniek)	,032	,031	,483	2,902 *	1,041	4,275 **	,474	2,794 *
	MBO1 (ref. MBO2)	-.832	49,324 ***	-.861	48,659 ***	-.585	12,198 ***	-.818	43,189 ***
	Bevolkingsdichtheid	,110	1,389	,194	2,959 *	,102	,331	,142	1,436
	Economische groei	7,133	23,006 ***	8,171	22,176 ***	6,735	4,618 **	8,601	24,101 ***
	Werkloosheid % 15-25	-6,636	44,418 ***	-7,366	41,880 ***	-8,260	11,660 ***	-8,184	47,971 ***
	Aantal elem. En lagere banen	,000	,265	,001	,487	,000	,000	,001	,947
Stap 2: Tevredenheid	Tevredenheid opleiding (ref. andere studie)			,483	31,456 ***	,390	9,033 ***	,481	31,178 ***
	Zou niet meer gaan studeren			-,303	4,134 **	,083	,143	-,306	4,210 **
Stap 3: VU ratio	VU ratio lagere banen					35,416	14,306 ***		
Stap 4: Hoger opgeleiden	Overaanbod hoger opgel.							2,121	7,892 ***
	Overaanbod middelb. opgel.							,486	,173
	Constant	60,948	9,732 ***	63,864	7,029 ***	-63,071	,659	133,171	13,682 ***

^a Alleen voor de jaren 2000, 2001, 2002, 2003, 2006

***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1

4.6 Model uurloon van laag opgeleide schoolverlaters

In onderstaande figuur volgen de uitkomsten van de geschatte modellen. Het gaat om OLS regressie. De sterretjes staan voor de verschillende significantieniveaus. Wanneer er geen sterretje staat is het verband niet significant. De weergegeven betawaarden zijn genormaliseerd, wat betekent dat je ze kunt interpreteren van laag naar hoog, waarbij hogere waarden een sterker effect betekenen.

		M1	M2	M3	M4	M5	M6	
Stap 1: Basis	Vrouw	-,137 ***	-,138 ***	-,139 ***	-,136 ***	-,134 ***	-,106 ***	
	Leeftijd	,399 ***	,402 ***	,391 ***	,379 ***	,378 ***	,365 ***	
	Allochtoon	,007	,006	,009	,008	,010	,007	
	Afstudeerjaar	,241 ***	,272 ***	,240 ***	,227 ***	,229 ***	,233 ***	
	BBL(ref. VMBO)	,255 ***	,259 ***	,240 ***	,243 ***	,244 ***	,234 ***	
	BOL (ref. VMBO)	,313 ***	,313 ***	,289 ***	,301 ***	,304 ***	,287 ***	
	Studierichting landbouw (ref. techniek)	-,093 ***	-,094 ***	-,103 ***	-,089 ***	-,103 ***	-,101 ***	
	Studierichting zorg (ref. techniek)	-,017	-,015	-,003	-,011	-,007	-,039 **	
	Studierichting economie (ref. techniek)	-,052 ***	-,049 ***	-,047 ***	-,064 ***	-,059 ***	-,042 **	
	Studierichting VMBO tl (ref. techniek)	,013	,012	,005	,003	,004	,000	
	MBO1 (ref. MBO2)	-,037 ***	-,039 ***	-,020 *	-,027 **	-,029 **	-,035 ***	
	Bevolkingsdichtheid	,062 ***	,063 ***	,085 ***	,078 ***	,067 ***	,064 ***	
	Economische groei	,011	,016 *	,015	,014	,011	,011	
	Werkloosheid % 15-25	-,052 ***	-,045 ***	-,060 ***	-,055 ***	-,051 ***	-,053 ***	
	Aantal elem. en lagere banen	,005	,004	-,005	-,008	-,011	-,014	
	Stap 2: Hoog opgeleiden	Overaanbod hoger oppel.		-,028 ***	-,033 ***	-,031 **	-,037 ***	-,039 ***
		Overaanbod middelb. oppel.		-,048 ***	-,031 **	-,040 ***	-,034 **	-,034 ***
Stap 3: Baankenmerken	Werk is op een hoger niveau (ref. werk is op zelfde niveau)			,053 ***	,056 ***	,056 ***	,046 ***	
	Werk is op een lager niveau (ref. werk is op zelfde niveau)			-,014	-,017	-,018	-,018	
	Werk alleen mogelijk met specifieke opleidingsrichting (ref. geen specifieke opleiding vereist)			,031 **	,031 **	,033 ***	,014	
	Werkloos tijdens inroepperiode (ref. niet werkloos)			-,064 ***	-,065 ***	-,065 ***	-,069 ***	
	Baanniveau elementair (ref. laag)			,001	-,001	,003	,002	
Baanniveau medium of hoger (ref. laag)			,047 ***	,044 ***	,044 ***	,027 **		
Stap 4: Omvang bedrijf	omvang bedrijf				,123 ***	,123 ***	,063 ***	
Stap 5: Mobiliteit	mobilititeit: werkt in ander rba gebied dan opleiding (ref. werkt in zelfde gebied als opleiding)					,045 ***	,035 ***	
Stap 6: Bedrijfssector	landbouw en visserij (ref. industrie)						,036 ***	
	Productie/distributie van electriciteit, aardgas en water (ref. industrie)						,011	
	Winning van delfstoffen (ref. industrie)						-,008	
	Bouwnijverheid (ref. industrie)						,046 ***	
	Reparatie van consumentenartikelen en handel (ref. industrie)						-,127 ***	
	Horeca (ref. industrie)						,018	
	Vervoer/opslag/communicatie (ref. industrie)						,072 ***	
	Financiële instellingen (ref. industrie)						,018	
	Handel/verhuur onroerend goed/zakelijke dienstverlening (ref. industrie)						,037 ***	
	Onderwijs (ref. industrie)						-,003	
	Gezondheidszorg/verzorgingszorg (ref. industrie)						,100 ***	
	Milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige dienstverlening (ref. industrie)						,001	
	Openbaar bestuur/overheid/sociale verzekeringen (ref. industrie)						,036 ***	
	(Constante)		-,53,973 ***	-,60,606 ***	-,68,435 ***	-,68,054 ***	-,68,649 ***	-,69,905 ***
Adj. R ²		,468	,460	,442	,459	,461	,499	
df		15	17	23	24	25	36	
total N		7076	7076	4784	4497	4494	4432	
F		400,017 ***	355,182 ***	165,645 ***	160,092 ***	154,713 ***	117,324 ***	

